

Eksamen i Pengekravsrett

Mønsterbesvarelse fra 2016

DEL I

Partene i saken er Familien Rud (Rud) og Byggmesterfirma Ole Vold AS (Vold).

Spørsmål 1

Den overordnede problemstillingen er om Vold har et krav på tilleggsbetaling fra Rud.

Det rettslige grunnlaget for kravet er de ulovfestede reglene om tilleggsbetaling, kommet til uttrykk gjennom rettspraksis og juridisk teori.

I alminnelighet er det antatt at reglene om tilleggsbetaling gjelder der det er betalt for lite, men at betaleren var i den tro at betalingen var endelig. I rettspraksis, så vel som juridisk teori, er det oppstilt en hovedregel om at tilleggsbetaling skal skje dersom tilfellet faller innenfor virkeområdet til regelsettet.

Det for det første på det rene at Rud har betalt inn for lite til Vold i henhold til arbeidet som er gjort, og at de opplevde fakturaen fra Vold som endelig. Tilfellet faller således innenfor virkeområdet til de ulovfestede reglene om tilleggsbetaling.

Ved vurderingen av om tilleggsbetaling skal skje skal det foretas en konkret rimelighetsvurdering der hensynet til oppgjør veies mot hensynet til korreksjon. Hensynet til oppgjør tilsier at en utført betaling skal anses som endelig, ettersom betaleren har innrettet seg i at betalingen var endelig. Korreksjonshensynet tilsier at en uriktig betaling må korrigeres, slik at rett beløp kommer til rett part.

Spørsmålet er om det er rimelig at Vold får en tilleggsbetaling av Rud. Relevante momenter i vurderingen er blant annet hvem som er å bebreide for den uriktige betalingen, konsekvensen av at tilleggsbetaling skjer og hvor lang tid som er gått fra betalingen skjedde til kravet om tilleggsbetaling fremsettes

Først og fremst er det Vold som ved en forglemmelse ikke inntok elektrikerarbeidet i fakturaen, og således han som er mest å klandre for at uriktig faktura ble sendt. Vold var både den som hadde størst kontroll på arbeidet som ble gjort, og den som var ansvarlig for å sende faktura. Dermed ligger det også på ham at fakturaen blir riktig. Dessuten er Vold den profesjonelle parten, og Rud har rimelig grunn til å holde Vold ansvarlig for at riktig faktura ustedes. At Vold kan klandres for å sende uriktig faktura tilsier at oppgjørshensynet må veie tyngst, slik at det ikke er rimelig at tilleggsbetaling skjer.

På den andre siden var fakturaen spesifisert, slik at Rud så eksplisitt hva det faktureres for. Familien må ha vært kjent med at elektrikerarbeid var gjort ettersom downlights og varmekabler var installert på badet. Selv som forbruker må man være klar over at elektrikerarbeid også har en pris. At en slik post manglet på fakturaen ga Rud mulighet til å oppdage feilen, og formidle dette til Vold. I det minste ville det belage familien på at det kunne komme en ekstra faktura. At den manglende elektrikerposten ved fakturaen kunne vært oppdaget av Rud, tilsier at korreksjonshensynet må veie tyngst, slik at det er rimelig med tilleggsbetaling.

Vold har imidlertid like god forutsetning som Rud for å oppdage at elektrikerposten manglet i fakturaen, slik at vekten av argumentet må modifieres noe.

I tillegg skjedde forglemmelsen fordi fakturaen fra underleverandøren først kom to måneder etter at hovedfakturaen ble sendt. Et slikt forhold kan imidlertid ikke være unnskyldelig ettersom Vold, som nevnt, var den som var ansvarlig for arbeidet, og som profesjonell byggfirma må man også være klar over at elektrikerarbeid skal faktureres for. Som påpekt tidligere er altså Vold mest å klandre for den uriktige betalingen. Da Rud også kan klandres noe for å ikke ha sett nøyer på fakturaen, taler dermed skyldmomentet i en viss grad for oppgjørshensynet, slik at det er rimelig til en viss grad at tilleggsbetaling ikke skjer.

Hva gjelder tidsmomentet er det to aspekter som kan belyses. For det første er det tiden fra betalingen skjer til kravet om tilleggsbetalingen fremsettes, og for det andre er det tiden fra den uriktige betalingen oppdages til kravet om tilleggsbetalingen fremsettes.

Fra betalingen ble utført til kravet om tilleggsbetaling ble fremsatt gikk det kun to måneder. To måneder er ikke særlig lang tid, og Rud kan kun ha innrettet seg til en viss grad. Sett i lys av at partene på forhånd var enige om at fakturaen skulle sendes i ettertid, fordi det kunne være mye usikkerhet knyttet til hva som ble rett betaling, hadde Rud enda mindre grunn til å innrette seg fullstendig i at fakturaen var endelig. At Rud ikke har innrettet seg helt fullstendig taler for at korreksjonshensynet veier tyngre enn oppgjørshensynet.

Videre, ble kravet om tilleggsbetaling fremsatt umiddelbart etter at Vold oppdaget at det var betalt for lite. Vold opptreer lojalt overfor Rud ved å både formidle raskt at det har skjedd en feil, og ved at han forklarer hva feilen går i. Igjen veier tidsmomentet for at korreksjonshensynet veier tyngre enn oppgjørshensynet til at det er rimelig at tilleggsbetaling skjer.

Konsekvensen av at tilleggsbetaling kan skje er at Rud må betale 55.000 kr ekstra til Vold. Det gjør at det opprinnelige estimatet på 300.000 kr blir oversteget med 30.000 kr. I utgangspunktet var 300.000 mye penger for familien, og det er klart at de ytterligere 55.000 kronene blir en påkjenning for familien. Denne påkjenningen kan tale for at det ikke er rimelig at tilleggsbetaling skjer.

Allikevel var ikke familiens økonomi synliggjort for Vold, og dessuten vil en oppussing av den størrelsen familien påtok seg ha sin pris. Vold kan ikke forventes å fakturere mindre av den grunn. I tillegg tok familien seg råd til en sydenferie etter at fakturaen kom. Vold kan heller ikke klandres for at familien brukte pengene de trodde de fikk til overs på ferie, særlig med tanke på at det er gått så kort tid. Det er altså Rud selv som har satt seg en slik posisjon at tilleggsbetalingen blir en påkjenning ettersom de dro på ferie. Dermed kan ikke konsekvensargumentet få særlig vekt i saken.

Etter rettspraksis kan det også vektlegges om det er tatt et forbehold i saken. Vold har ikke tatt et eksplisitt forbehold, men som nevnt var partene enige om at fakturering måtte skje i ettertid ettersom det kunne være mye usikkerhet. Vold tar først og fremst forbehold om at den endelige prisen kan avvike fra estimatet om 300.000, men usikkerheten kan også antyde at familien ikke kan forvente at den første fakturaen blir den endelige.

Samlet sett er det avgjørende at det er gått såpass kort tid fra betalingen skjedde til kravet om tilleggsbetaling ble fremsatt, slik at Rud ikke kunne innrette seg fullt ut, og i tillegg at de selv valgte å bruke penger på sydenferie. Selv om Vold i situasjonen er mest å klandre for feilen, var ikke Rud uten fullstendig skyld og kunne selv ha oppdaget feilen. I tråd med hovedregelen antatt i rettspraksis og teorien, veier korreksjonshensynet tyngre enn oppgjørshensynet i saken, og følgelig er det rimelig at Vold får tilleggsbetaling fra Rud.

Konklusjonen er at Vold har et krav på tilleggsbetaling.

Spørsmål 2

Den overordnede problemstillingen er om Vold kan kreve renter av tilleggsbetalingen.

Tradisjonelt har oppfatningen vært at en renteplikt krever særskilt hjemmel, altså hjemmel i lov, avtale eller sedvane. Imidlertid har Høyesterett i nyere praksis fraveket dette standpunktet, eksempelvis ved Rentedommen fra 2002, konsesjonsavgiftsdommen fra 2010, voldsoffererstatningsdommen fra 2013 og tomtefestedommen fra 2014.

Selv om den tradisjonelle oppfatningen ikke lenger kan opprettholdes krever renteplikt fortsatt rettslig grunnlag.

Det foreligger ingen avtale mellom partene som kan hjemle renteplikt, og en analogi fra lovbestemmelser er heller ikke aktuelt her.

Spørsmålet er om rettskildemateriet gir grunnlag for å oppstille en ulovfestet renteplikt basert på rimelighetbetraktninger.

Det kan reises både materielle og metodiske innvendinger mot en renteplikt basert på en rimelighetsvurdering. Metodisk er rimelighet et reelt hensyn som kan vektlegges i argumentasjonen, jf. den juridiske metodelæren, men ikke som rettslig grunnlag for et krav. Materielt svekker rimelighetbetraktninger hensynet til forutberegnelighet og likebehandling, ettersom vurdering vil bero på den konkrete rettsanvenderens syn på rimelighet i det konkrete tilfellet.

Allikevel synes Høyesterett i Konesjonsavgiftsdommen å forutsette at renter kan tilkjennes basert på rimelighet. Rimelighetsbetraktningene kom riktignok først inn ved subsumsjonen, og renter ble ikke tilkjent i saken, men Høyesterett forutsetter at renteplikt kan tilkjennes på dette grunnlaget.

Videre i Tomtefestedommen uttalte retten at hvorvidt renter kan tilkjennes beror på en samlet vurdering av en rekke momenter. Retten uttaler ikke eksplisitt at det rettslige grunnlaget er rimelighetsbetraktninger, og det tilkjennes heller ikke renter i saken, men vurdering retten anlegger er tilsvarende en rimelighetsvurdering.

Selv om det kan reises materielle og metodiske innvendinger mot rimelighetsbetraktninger som rettslig grunnlag, får det avgjørende betydning at Høyesterett synes å forutsette et slikt rettsgrunnlag. Det eksisterer således en ulovfestet regel om at renteplikt kan tilkjennes der det er rimelig.

Spørsmålet blir så om det er rimelig i saken at Vold tilkjennes renter av tilleggsbetalingen.

Relevante momenter i vurderingen vil være noe tilsvarende vurderingen av om tilleggsbetaling kan skje, uten at det foreligger en hovedregel som taler verken for eller mot renter.

Momentene, jf. tomtefestedommen, er blant annet er hvem som kan klandres for den uriktige betalingen, tiden som har gått fra betalingen skjedde til rentekravet fremsettes og konsekvensen fra partene.

Som drøftet over er Vold mest å klandre for den uriktige betalingen, selv om Rud også hadde en viss forutsetning om å oppdage feilen. Skyldmomentet vil derfor også her tale for at det ikke er rimelig med en renteplikt i saken.

Det har riktignok gått kort tid, både betalingen skjedde til kravet fremsettes, og fra den uriktige betalingen ble oppdaget til krav ble fremsatt. Også her taler tidsmomentet for at Volds lojale opptreden kan belønnes med en renteplikt for Rud.

Imidlertid gjør tidsmomentet her at det er tale om et forholdsmessig lavt rentebeløp, og konsekvensen av at Vold tilkjennes rentebeløpet vil være liten for ham. Det taler imot at det er

rimelig å illegge en renteplikt for Rud i saken.

Ettersom Vold er mest å klandre for feilbetalingen, og fordi rentebeløpet vil være forholdsmessig lavt, veier det avgjørende for at en renteplikt ikke er rimelig i saken.

Konklusjonen er at Vold ikke kan kreve renter av tilleggsbetalingen.

DEL II Partene i saken er Peder Ås og den lokale sparebanken.

Spørsmål 3

Den overordnede problemstillingen er om banken har en motregningsrett overfor Peder.

Peder har inngått avtale om "finansielle tjenester" med banken som er en "finansinstitusjon", slik at finansavtaleloven (heretter finansavtl.) kommer til anvendelse, jf. § 1.

Det fremgår av finansavtl. § 29 at finansinstitusjonen ikke kan foreta motregning, med unntak av der det "forfalte" kravet "springer ut av kontoavtalen".

Ettersom forsikringen skulle vært betalt i august, er det klart at betalingen har forfalt, og dermed at Peder har misligholdt betalingsplikten.

Banken kan altså etter § 29 motregne dersom forsikringskravet "springer ut av kontoavtalen". Spørsmålet blir derfor om forsikringskravet "springer ut av" avtalen om lønnskontoen.

Ordlyden "springer ut av kontoavtalen" tilsier at kravene har oppstått i samme avtale, og henviser til det som i rettspraksis og teori er omtalt som konnekse krav. Tanken er at der kravene er konnekse, nærmere sagt at de har en særlig tilknytning til hverandre, er det rimelig at motregning skal skje, selv om lovgiver i utgangspunktet har vernet kunden mot motregning fra bankens side.

Det må altså drøftes om avtalene har en særlig tilknytning.

Peder inngikk avtalen om å opprette en lønnskonto samtidig som at han inngikk avtale om livsforsikring. At avtalene er inngått samtidig kan tale for at de har en særlig tilknytning til

hverandre.

Ved avtaleinngåelse opplyste banken at tilbudet om forsikring kun ble gitt til Peder fordi han var ny kunde i banken. Dette tilbudet kan illustrere at avtalene har en tilknytning ettersom det var opprettelsen av lønnskontoen som gjorde at Peder ble kunde i banken. Tilbudet om livsforsikringen var i så måte en konsekvens av at Peder opprettet en lønnskonto.

Derimot sa ikke banken eksplisitt at tilbudet om forsikring hang direkte sammen med selve lønnskontoen. Uttalelsen kan også tolkes dithen at alle nye kunder, enten de tar opp lån eller oppretter andre typer kontoer, blir tilbudt en slik forsikring. Når banken er den soleklare profesjonelle part og det er de som har utformet ansvaret, bærer de etter uklarhetsregelen ansvaret for utydigheter vedrørende avtalene, slik at tolkningstvilen må komme Peder til gode. I dette tilfellet tilsier tolkningstvilen at avtalene ikke har en særlig tilknytning.

I tillegg er regelen i § 29 gitt for å ivareta kundens behov for kontanter. Hensikten med å frata banker en motregningsrett er nettopp for å beskytte kunden mot at penger til dagligdagse formål skal gå tapt. Formålet med bestemmelsen kan tilsi at banken får en oppfordring til å klargjøre hva avtaleinngåelsene innebærer for Peder, altså å underskreke for ham at avtalene er konnekse. (Selv om bankens opplysningsplikt etter for eks. finansavtl. § 46 ikke er problematisert i saken). Det taler ytterligere for at avtalene ikke har en særlig tilknytning til hverandre.

Samlet sett er det altså banken som må bære risikoen for tolkningstvilen, og for at de ikke har synliggjort for Peder at lønnskontoen og forsikringen henger sammen. Forsikringskravet "springer [ikke] ut av" avtalen om lønnskontoen.

Det kan også kort bemerkes at det er svært snever adgang til å motregne med lønn, eller andre fortløpende utbetalinger, jf. eksempelvis aml. § 14-15. Slike løpende utbetalinger er av stor viktighet for borgeren, og kan ramme hardt hvis det gjøres innskrenkninger i denne utbetalingen.

Selv om 2800 kr ikke kan sies å være et stort beløp for en voksen mann, og heller ikke nok til å

forsørge en familie, har det som nevnt tunge grunner for seg å ivareta kundens behov for kontanter. I tillegg, selv om motregning ikke kan skje, vil banken fortsatt ha et krav på den manglende betalingen, men de er ikke like avhengig av den lille likviditeten 2800 kr representerer som Peder er. Dermed er det også rimelig at hensynene til kunden må veie tyngst i spørsmålet om motregning.

Unntaksvilkåret i § 29 er ikke oppfylt, og dermed falles det tilbake på hovedregelen om at en bank ikke kan motregne i innstående på konto.

Konklusjonen er at banken ikke har en motregningsrett overfor Peder.

DEL III Partene i saken er Tekstilfabrikken AS og Maskinprodusenten AS.

Spørsmål 4

Den overordnede problemstillingen er om Maskinprodusenten kan kreve forsinkelsesrenter av Tekstilfabrikken.

Saken handler om et "pengekrav" på "formuerettens område" og følgelig kommer forsinkelsesrenteloven (heretter rentel.) til anvendelse, jf. § 1.

For å kunne kreve forsinkelsesrenter er det et vilkår at kravet ikke betales ved "forfall", jf. § 2. I bestemmelsens annet punktum er det klargjort at renten løper fra forfallsdagen når denne er "fastsatt i forveien".

Det er klart at partene "i forveien" fastsatte at kravet forfalt 1. oktober 2016.

Tekstilfabrikken betalte 8 dager etter 1 oktober (9. oktober) og har følgelig misligholdt betalingsforfallet. I utgangspunktet kan altså Maskinprodusenten kreve forsinkelsesrenter fra forfallsdagen 1. oktober 2016.

Spørsmålet er om det får innvirkning på forfallstidspunktet at partenes bank ble utsatt for et massivt hackerangrep da betalingen skulle skje.

Problematikken knytter seg til om hackerangrepet gjør at det foreligger feil på kreditors side som gjorde at skyldneren ikke fikk betalt (kreditormora), som dermed gjør at Tekstilfabrikken ikke har misligholdt betalingsplikten. Som det fremgår av § 2 (2) skal ikke forsinkelsesrenter betales dersom forsinkelsen skyldes "forhold på fordringshaverens side".

Partene har samme bank, og verken betaler eller betalingsmottaker er å skylde i at banken ble hacket. Det må dermed drøftes hvem som er nærmest til å bære risikoen for en slik objektiv feil.

I juridisk teori er det en presumpsjon om at ved forfall er betaleren i mislighold, med mindre det kan påvises kreditormora-forhold. Altså, med mindre det foreligger kreditormora-forhold har betaleren misligholdt.

Videre er det antatt i teorien at dersom partene har samme bank, og en feil skjer, er det skyldneren som bærer risikoen for denne feilen, slik at det ikke foreligger kreditormora-forhold og betaleren har misligholdt.

En slik regel er rimelig ettersom det er skyldneren som er ansvarlig for å tilbakebetale pengene. Høyesterett uttalte for eksempel i rentedommen fra 2002 at det i dagens samfunn har en pris å låne kreditt hos andre. Saken gjaldt ikke forsinkelsesrenter, men uttalelsen kan tas til inntekt for at det er skyldneren som skal gjøre opp for seg, og derfor har risikoen hos seg når objektive feil skjer.

Tekstilfabrikken har imidlertid vært ute i god tid og kontaktet sin betalingsformidler for betalingen, typisk for å unngå en misligholdsvirkning som forsinkelsesrenter. De har i så måte vært i god tro om at betalingen skal utføres på rett måte og har lagt alt til rette for at betalingen skal gå rett for seg. Kjerneområdet for forsinkelsesrentene er den penale effekten overfor betaleren der betalingen kommer for sent, og for å virke preventiv ved at den gir betaleren et press til å betale i tide. Sånn sett ligger tilfellet i saken utenfor kjerneområdet til forsinkelsesrentene og det kan vurderes om det er rimelig at det skal tilkjennes forsinkelsesrenter i saken.

Hackerangrepet kommer som en overraskelse for både tekstilfabrikken, maskinprodusenten og

banken. I slike tilfeller er det ingen som kan klandres, kanskje med unntak av banken ettersom de har mulighet til å bedre sine sikkerhetsrutiner eller lignende. Det er imidlertid ikke det sentrale her. Poenget er som nevnt at verken tekstilfabrikken eller maskinprodusenten er å klandre i feilen som har skjedd og dermed den utsatte betalingen.

Fra kontraktsretten er det klart at et mislighold ikke trenger å være på grunn av 'mislig' atferd, jf. eksempelvis kjl. 17. Lovens systematikk understreker dermed poenget om at skyldneren også må bære risikoen for objektive feil, i situasjoner der man selv ikke er å klandre.

Selv om det kan synes strengt at tekstilfabrikken må bære ansvar for en objektiv feil, er presumpsjonen om mislighold i rettspraksis klar, og det er også klart at det ikke foreligger "forhold på fordringshaverens side", jf. rentel. § 2 (2).

Forsinkelsesrenteloven er deklarasjonslov ved at partene kan bestemme annet i "avtale", jf. § 1. Ettersom begge parter er profesjonelle i saken kunne det enkelt vært avtalt at i situasjoner med rene objektive feil kan føre til en forskjøvet forfallstid av kravet. En slik avtale er imidlertid ikke inngått i saken. Når ikke Tekstilfabrikken har sikret seg ved en slik løsning er det dermed også rimelig at de bærer ansvaret for feilen.

Vilkårene i rentel. § 2 er oppfylt og tekstilfabrikken har misligholdt sin betalingsplikt.

Således kan maskinprodusenten kreve forsinkelsesrenter av tekstilfabrikken.

Spørsmål 5

Den overordnede problemstillingen er om Maskinprodusenten helt eller delvis kan kreve erstatning for sitt tap.

Forusetningen for oppgaven er at de alminnelige vilkårene for erstatning er oppfylt.

Det fremgår av rentel. § 3 (3) at det kan erkjennes erstatning for "rentetap e.l." som ikke dekkes av forsinkelsesrenten.

Ordlyden "rentetap e.l." tilsier tap for enten reduserte renteinnteker og/eller tap for økte

renteutgifter. Kjerneområdet i ordlyden er altså rentetapene, ikke andre økonomiske tap.

Maskinprodusenten har anført to ulike tap og disse behandles hver for seg.

Tapet Maskinprodusenten lider for å opp et lån med høyere rente enn forsinkelsesrenten er altså et tap i form av økte renteutgifter, og tilfellet er omfattet i ordlyden i rentel. § 3 (3).

Videre følger det av § 3(3) at erstatning kan fastsettes under hensyn til "partenes forhold" og "omstendighetene ellers".

Ordlyden "partenes forhold" tilsier blant annet hvordan partene har opptrådt og skyldfordelingen hos partene, og ordlyden "omstendighetene ellers" gir rom for en bredere vurderingen av situasjonen som helhet.

Det fremgår av forarbeidene til bestemmelsen at regelen ikke er ment å gi fordringshaveren dobbel dekning for hans tap, slikt at i situasjonene der forsinkelsesrente allerede er tilkjent, er det en høy terskel for å tilkjenne erstatning etter § 3 (3).

I rettspraksis er et lignende syn antatt, bestemmelsen gir uttrykk for en svært snever unntaksregel.

Hva gjelder partenes forhold er det som nevnt verken Tekstilfabrikkens eller Maskinprodusentens feil at banken blir hacket som gjør at betalingen kommer for sent i henhold til det avtalte forfallstidspunktet. Partenes forhold gir i så måte ikke nevneverdig uttrykk verken i ene eller andre retning, ettersom feilen er rent objektiv.

Omstendighetene forøvrig gir også uttrykk for at det er en feil som har skjedd, og som drøftet over faller tilfellet utenfor kjernehensikten med forsinkelsesrentene. Når Tekstilfabrikken allikvel må betale forsinkelsesrenter, kan det synes ekstra tyngende at det også skal gis medhold i rentetapserstatning til Maskinprodusenten. Omstendighetene ellers taler da for at det ikke skal tilkjennes erstatning.

Avgjørende for vurderingen er at forarbeidene og rettspraksis legger opp til at regelen kun kan brukes unntaksvis. Når tekstilfabrikken ikke er å klandre for feilen kan det dermed ikke

tilkjennes erstatning til maskinprodusenten etter rentel. § 3 (3).

Maskinprodusenten har også lidt et tap økte leiekostnader til oppbevaring av spinne- og vevemaskinen. Et slikt tap er ikke verken økte renteugifter eller reduserte renteinntekter, og er dermed ikke omfattet av ordlyden "rentetap e.l.". Etersom det er forutsatt i oppgaven at de alminnelige erstatningsvilkårene er oppfylt kan derfor Maskinprodusenten kreve erstatning av Tekstilfabrikken for dette tapet. Dette er også i tråd med alminnelig kontraktsrett der det i eksempelvis kjl. §§ 57 (2) b, jf. 27 er hjemmel for at selgeren kan få erstatning dersom kjøper ikke medvirker til leveringen ved å ikke hente tingen slik han plikter etter kjl. § 50.

Dermed er konklusjonen at Maskinprodusenten kan kreve erstatning for de økte leiekostnadene, men ikke for lånet.